

Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcija

Ingrida PAJEDAITĖ

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Žygimantų g. 1/8, LT-01102 Vilnius, el. p. pajedaite@mab.lt

Straipsnyje rašoma apie Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomą unikalų dailės kūrinių rinkinį – „Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekciją“ (F320). Nušviečiamos kolekcijos susiformavimo aplinkybės, aptariama joje esanti medžiaga, remiantis naujausiais dailėtyrininkų ir kultūros istorikų tyrinėjimais, tikslinama kai kurių piešinių atribucija. „Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcija“ yra reikšmingas dailės istorijos šaltinis, atskleidžiantis naujus iškilų XVIII–XX a. Lietuvos, Lenkijos bei kitų Europos šalių menininkų gyvenimo ir kūrybos faktus. Ją sudaro 2386 saugojimo vienetai 1748–1970 m. datuojamų meno dokumentų. Tai buvusios Lenkijos ir Lietuvos valstybės teritorijoje gyvenusių ir kūrusių įvairių tautybių (lietuvių, lenkų, rusų, baltarusių, ukrainiečių, žydų), skirtingos žanrinės ir meninės orientacijos dailininkų studijos, kompozicijos, karikatūros, šaržai, peizažų, portretų ir altorių paveikslų eskizai, atlikti ant popieriaus ar kalkės pieštuku, anglimi, tušu, sepija, sangvinu, akvarele, guašu, pastele... Tarp jų pasitaiko vienas kitas raižinys, karpinys, fotografija. Dažnas piešinys ar akvarelė dėl juose pavaizduotų žymių veikėjų portretų, kraštovaizdžių, laiko ir žmonių suniokotų kultūros vertybių turi ne tik meninę, estetinę, bet ir istorinę vertę. Didžioji dalis piešinių yra XX a. pirmoje pusėje Vilniuje veikusiu Valstybinės Vrublevskių bibliotekos ir Vilniaus mokslo bičiulių draugijos palikimas. Prieš patekdami į minėtus viešuosius rinkinius, jie priklausė privačioms Alberto Liudviko Zoštauto, Eustachijaus Tiškevičiaus, Boleslovo Rusecko, Liucijono Uziemblos, Juzefo Bielinskio, Pranciškaus Tičkovskio ir kitoms kolekcijoms.

Reikšminiai žodžiai: XVIII–XX a. Lietuvos ir Lenkijos dailės paveldas; Vilniaus meno mokykla; dailininkai; piešiniai; akvarelės; karikatūros; kolekcijos; Valstybinė Vrublevskių biblioteka; Vilniaus mokslo bičiulių draugija; Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka.

„Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcija“ – vienas vertingiausių Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos (toliau – LMAB) Rankraščių skyriaus rinkinių, jį pastaruoju metu intensyviai tyrinėja žymiausi Lietuvos ir kaimyninių užsienio šalių (Lenkijos, Baltarusijos, Rusijos) dailėtyrininkai bei kultūros istorikai: Vladas Drėma¹, Rūta Janonienė², Jolanta Širkaitė³, Laima Laučkaitė⁴, Vladas Gasiūnas⁵, Liudas Jovaiša⁶, Jerzy Malinowski⁷ ir kt. Dažniausiai tyrinėtojai savo dėmesį koncentruoja į kolekcijos fragmentus – į iškiliausių dailininkų kūrybinį palikimą ar atskirus, kuo nors reikšmingus dailės kūrinius. Apie pačią kolekciją kiek išsamiau rašyta straipsnyje „Jono Rustemo ir jo mokinių piešiniai Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje“⁸ bei pranešimo „Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcija: tvarkymo ir saugojimo problemos“ publikacijose lietuvių ir lenkų kalbomis⁹. Vis dėlto ir šiuose rašiniuose nebuvo aptarta didžioji dalis kolekcijoje esančios medžiagos. Išsamiausiai kolekcija aprašyta LMAB rankraštyne saugomoje

apžvalgoje¹⁰. Kadangi ji nepublikuota, kilo sumanymas ją paviesti. Minėtos apžvalgos pagrindu parengtas šis straipsnis.

Norint atskleisti, kaip piešiniai atsidūrė LMAB Rankraščių skyriuje, tenka prisiminti keletą bibliotekos istorijos faktų. 1941 m. įkurtoji Lietuvos mokslų akademijos biblioteka perėmė daugelio likviduotų visuomeninių bei valstybinių mokslo ir kultūros organizacijų rinkinius. Tarp jų ir vertingas Valstybinės Vrublevskių bibliotekos bei Vilniaus mokslo bičiulių draugijos meno dokumentų kolekcijas¹¹. Jas tvarkyti ir saugoti buvo pavesta specializuotam LMAB struktūriniam padaliniiui – Vaizdinių priemonių ir meno sektoriui¹². Iš pradžių, vokiečių okupacijos bei pirmaisiais pokario metais, šių tikslų siekti buvo gana sudėtinga. Reikėjo peržiūrėti ir patikrinti perimtas kolekcijas, įvertinti patirtus nuostolius, pritaikyti patalpas dokumentų saugojimui, sukurti darbo vietas... Sektoriaus veikla įsisiūbavo tik 1946 m. Pradėta sistemingai kompietuoti naujus meno dokumentus. Pavyzdžiui, 1946 m.

sektorius įsigijo 13 paveikslų ir 40 albumų; 1949 m. – kolekcininko L. Uziemblos paveikslų, skulptūrų, fotografijų rinkinius (146 vnt.); 1950 m. – 50 albumų, 207 fotografijas, 7 raizinius ir 21 plakata; 1951 m. – 452, o 1952 m. – 2652 meno dokumentus; 1953 m. perėmė Šiaulių „Aušros“ muziejaus piešinius ir meno leidinius (2869 vnt.)¹³. Tam, kad būtų galima greičiau pasinaudoti nesutvarkytais fondais, imta meno dokumentus aprašinėti, tiesa, kiek paviršutiniškai, vadinamuoju „trumpuoju aprašu“¹⁴. 1946 m. pradėta aptarnauti skaitytojus¹⁵. Be to, sektorius rengė parodas, per metus priimdavo po keliolika ekskursijų, dirbo informacinį-bibliografinį darbą. Nepaisant šių pasiekimų, atsirado nepatenkintų sektoriaus veikla ir suabejojusių tokio struktūrinio padalinio reikalingumu. Manyta, kad bibliotekos Vaizdinių priemonių ir meno sektoriuje esantys muziejiniai eksponatai „neatitinka bibliotekos profilio“ ir kad juos reikia perduoti muziejui¹⁶. Vadovaujantis tokiomis nuostatomis, bibliotekoje atlikti tam tikri struktūriniai pertvarkymai. 1952 m. sujungti Meno ir Kartografijos sektoriai, o 1957 m. šis sektorius prijungtas prie Senų, retų knygų sektoriaus¹⁷. Naujasis darinys buvo pavadintas Senų, retų spaudinių ir kartografijos leidinių skyriumi (dabar – Retų spaudinių skyrius). Taigi Meno sektoriaus neliko. Paminėtina, kad dar prieš šią reorganizaciją buvo pradėtos ne vienerius metus užtrukusios Meno sektoriaus fondų dalybos. 1941–1946 m. kelios dešimtys žymių Lietuvos dailininkų paveikslų perduota Vilniaus valstybiniam dailės muziejui (dabar – Lietuvos dailės muziejus)¹⁸, o po kelerių metų, įgyvendinus Lietuvos SSR Mokslų akademijos Prezidiumo 1954 m. gruodžio 29 d. nutarimą dėl meno kūrinių ir kitų muziejinių vertybių, esančių Mokslų akademijos centrinėje bibliotekoje, perdavimo muziejams, didelė dalis paveikslų, fotografijų atiteko Lietuvos SSR Istorijos ir etnografijos muziejui (dabar – Lietuvos nacionalinis muziejus)¹⁹. LMAB Retų spaudinių skyrius, perėmęs likusią Meno sektoriaus fondų dalį, susidūrė su rimtomis problemomis. Skyriaus, besispecializavusio tvarkyti senus ir retus leidinius, vadovai, suprasdami, kad darbui su meno dokumentais nepakanka bibliotekininko, bibliografo kvalifikacijos, ir vildamiesi, kad šiam tikslui į skyrių bus priimtas menotyrininkas, vis atidėliojo jų tvarkymą. Prie meno kūrinių buvo sugrįžta tik devintajai XX a. dešimtmėtei. 1989 m. nuspręsta piešinius, eskizus bei tarp jų įsimačiusius rankraščius atskirti nuo raizinių, fotografijų ir perduoti į LMAB Rankraščių skyrių²⁰. Čia tais pačiais metais buvo suformuotas naujas fondas (F320), pavadintas „Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcija“. Piešinius aprašyti patikėta didžiulį susidomėjimą jais parodžiusiam dailėtyrininkui, kultūros istorikui Vladui Drėmai (1910–1995). Pablogėjęs dailėtyrininko sveikatai, pradėta darbą tęsė jo dukterė, grafikos restauratorė Gražina Drėmaitė. Didžioji dalis piešinių buvo aprašyta 1989–1995 m., tačiau ir vėliau

kartkartėmis kolekcija vis pasipildydavo naujais kūrniais, surastais peržiūrint Retų spaudinių skyriaus fondus (paskutinis papildymas – 1999 m.). Šiuo metu ją sudaro 2386 saugojimo vienetai 1748–1970 m. datuojamų meno dokumentų.

„Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcijoje“ atsispindi kelių šimtmečių Lietuvos dailės istorija. Dailės kūriniai mirgėte mirga garsių menininkų signatūromis. Saugome Simono Čechavičiaus (Czechowicz, 1689–1775), žymaus lenkų tapytojo, nemažai laiko praleidusio Vilniuje ir savo sukurtais paveikslais papuošusio ne vieną Lietuvos bažnyčią, piešinius; Pranciškaus Smuglevičiaus (Smuglewicz, 1745–1807), 1797 m. Vilniaus vyriausiojoje mokykloje įsteigtos Piešimo ir tapybos katedros pirmojo vadovo, klasicizmo stiliaus tapyboje pradininko Lietuvoje ir nacionalinės dailės mokyklos kūrėjo, darbus; P. Smuglevičiaus brolio, teatro dekoratoriaus Antano Smuglevičiaus (1740–1810) akvareles; Jono Rustemo (Rustem, 1762–1835), Vilniaus meno mokyklos profesoriaus, pedagoginiam darbui paskyrusio net trisdešimt savo gyvenimo metų, ir didelio jo mokinių būrio kūrinius: Kazimiero Bachmatavičiaus (Bachmatowicz, 1808–1837), Jono Banevičiaus (Baniewicz, 1803–1881), Tito Bičkausko (Byczkowski, 1801–1843), Jono Damelio (Damel, 1780–1840), Felicijono Frejendo (Freyend), Adomo Gosniewskio (Gosniewski, 1808–1843), Tomo Hesės (Hesse, 1807–1870), Marcelino Januševičiaus (Januszewicz, 1809–1859), Julijono Karčiausko (Karczewski, 1806–1833), Mykolo Kuliešos (Kulesza, 1799–1863), Vladislavo Neveravičiaus (Niewiarowicz, 1814–1891), Juozapo Ozemblovskio (Oziębłowski, 1805–1878), Karolio Račinskio (Raczyński, 1799–1860), Edvardo Jono Riomerio (Römer, 1806–1878), Karolio Ripinskio (Rypiński, 1809–1892), Kanuto Rusecko (Rusiecki, 1800–1860), Vincento Slaveckio (Sławecki, 1794–1850), Aleksandro Slendzinskio (Slendziński, 1803–1878), Vincento Smakausko (Smokowski, 1797–1876) ir Valentino Vankavičiaus (Wańkowicz, 1799–1842).

Didžiausią kolekcijos dalį sudaro XIX a. vidurio ir antrosios pusės dailininkų, kurie po Vilniaus universiteto uždarymo (1832 m.) dailę studijavo Rusijos ir Vakarų Europos meno mokyklose, kūriniai. Tai Peterburgo dailės akademijos absolventų – Mykolo Elvyro Andriolio (Andriolli, 1836–1893), Artūro Bartelio (Barthels, 1818–1885), Tado Goreckio (Gorecki, 1825–1868), Jurgio Jodkovskio (Jodkowski, 1862–1929), Juozapo Marševskio (Marszewski, 1825–1883), Eduardo Paulavičiaus (Pawłowicz, 1825–1909), Karolio Rafalavičiaus (Rafałowicz, 1831–1861), Boleslovo Rusecko (Rusiecki, 1824–1913), Henriko Veisenhofo (Weysenhoff, 1859–1922), Jono Zenkevičiaus (Zienkiewicz, 1825–1888), Alberto Žameto (Zamett, 1819–1876) – piešiniai ir eskizai; Maskvos tapybos, skulptūros ir architektūros mokyklos auklėtinio Vincento Slendzinskio (Slendziński, 1837–1909) darbai;

Miuncheno dailės akademijoje išsilavinimą įgijusių tapytojų Kazimiero Alchimavičiaus (Alchimowicz, 1840–1917), Alfredo (1832–1897) ir Eduardo Mato (1848–1900) Riomerių (Römer), Romano Švoinickio (Szwoynicki, 1845–1915) piešiniai; Vienoje, Florencijoje ir Romoje studijavusių Antano Zaleskio (Zaleski, 1824–1885), Elenos Skirmantaitės-Skirmantienės (Skirmuntt, 1827–1874) dailės kūriniai.

Taip pat saugome Vilniaus piešimo mokyklos (1866–1915) įkūrėjo ir ilgamečio jos vadovo Ivano Trutnevo (Trutnev, 1827–1912) bei šios mokyklos auklėtinių – Levo Antokolskio (Antokolski, 1872–1942), Juozapo Balzukevičiaus (Balzukiewicz, 1867–1915), Liucijos Balzukevičiūtės (Balzukiewiczówna, 1887–1976), Konstantino Gurskio (Górski, 1868–1934), Vandos Hartung-Peliskos (Hartung-Peliska), Liudomiro Antano Janovskio (Janowski, 1862–1939), Pranciškaus Jasevičiaus (Jasiewicz, 1873–1930), Stanislovo Kalinausko (Kalinowski, 1864–1890), Mirono Kodkino (Kodkine, 1887–1940), Mozės Leibovskio (Lejbowski, 1876–1942), Antano Piotrovskio (Piotrowski, 1853–1924) – darbus.

Kolekcijoje yra vilniečių menininkų, dalyvavusių Lietuvių ir Vilniaus dailės draugijų parodose, kūrinių. Tarp jų Vladislovo Leščinskio (Leszczyński, 1852–1916) ir Karolio Vitkausko (Witkowski) piešiniai.

Riomerių dailininkų dinastijos kūrybinį palikimą kolekcijoje papildo tapytojos Onos Soltanaitės-Riomerienės (Soltanówna-Römerowa, 1895–1974) darbai.

Nors ne itin gausus, bet reikšmingas Vilniaus Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto (1919–1939) dėstytojų ir auklėtinių kūrybinis palikimas: Dailės fakulteto įkūrėjo ir pirmojo dekaną Ferdinando Ruščico (Ruszczyc, 1870–1936), Boleslovo Balzukevičiaus (Balzukiewicz, 1879–1935), Juozapo Čaikovskio (Czajkowski, 1872–1947), Vlodo Drėmos (1910–1995), Jurgio Hopeno (Hoppen, 1891–1969), Stanislovo Horno-Poplavskio (Popławski, 1902–1972), Kazimiero Kviatkovskio (Kwiatkowski, 1893–1964), Stanislovo Noakovskio (Noakowski, 1867–1928), Adolfo Poplavskio (Popławski, 1907–1982) kūriniai.

Saugome keletą ryškų pėdsaką lietuvių dailėje palikusių Kauno meno mokyklos (1922–1940) auklėtinių Antano Gudaičio (1904–1989) ir Telesforo Valiaus (1914–1977) piešinių; taip pat dailininko Stasio Vaitkaus (1907–1987), Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės instituto (1941–1943 ir 1944–1951) auklėtinių Arėjo Vitkausko (1925–1994) bei Elenos Urbaitytės (1922–2006) kūrinius.

Į kolekciją pateko ir po keletą nevietinių, daugiausia lenkų dailininkų, savo kūryba atstovaujančių Varšuvos ir Krokuvos meno mokykloms, piešinių ir akvarelių: dailininko grafiko ir pedagogo Jano Pivarskio (Piwarski, 1794–1859) bei žymių jo mokinių – Voiceko Henriko Gersono (Gerson, 1831–1901), Franciškio Kostževskio (Kostrzewski, 1826–

1911) ir Franciškio Tegazo (Tegazzo, 1829–1879); taip pat dailininkų Anos Bilinskos-Bohdanovičovos (Bilińska-Bohdanowiczowa, 1857–1893), Emilijos Dukšinskos (Dukczyńska-Dukszta, 1847–1898), Marijos Dulembiankos (Dulębianka, 1861–1919), Vladislavo Heliodoro Guminskio (Gumiński, 1822–1898), Mariano Gruževskio (Gružewski, 1885–1963), skulptoriaus Vladislavo Gruberskio (Gruberski, 1873–1933), Vladislavo Goščimskio (Gościmski, 1836–1894), Marijos Klas-Kazanovskos (Klass-Kazanowska, 1857–1898), Antonio Madeiskio (Madeyski, 1862–1939), Adamo Malinovskio (Malinowski, 1829–1892), Kazimiero Mordasevičiaus (Mordasewicz, 1859–1923), Floriano Piekarskio (Piekarski, 1868–1919), Henriko Piontkovskio (Piątkowski, 1853–1932), Stanislovo Rostvorovskio (Rostworowski, 1858–1888), Włodzimiežo Tetmajerio (Tetmajer-Przerwa, 1861–1923), Bronislavo Višnevskio (Wiśniewski, 1866–?), Emilio Jurkevič-Boratinskio (Boratyński, 1806–1876), Maksimiljano Cerchos (Cercha, 1818–1907), Stanislovo Cerchos (Cercha, 1867–1919), Kazimiero Mireckio (Mirecki, 1830–1911), Stanislovo Floriano Savičevskio (Sawiczewski, 1866–1943), Jano Stanislawskio (Stanisławski, 1860–1907), Leono Vičulkovskio (Wyczółkowski, 1852–1936) ir kt. Be to, verta atkreipti dėmesį ir į kolekcijoje esančius italų dailininko Salvatorės Busučio (Salvatore Busutti) kūrinius.

Ne visi piešiniai pasižymi aukšta menine kokybe. Nors dauguma jų sukurti dailininkų profesionalų, nemažai ir tokių, kuriuos nupiešė savamoksliai arba minimalų išsilavinimą dailės srityje turėję asmenys: aristokratai, dailės mokymąsi laikę madinga laiko praleidimo forma ir pomėgiu, dailininkų broliai ir seserys, žmonos ir vaikai, artimai susiję su menine aplinka ir tęsę giminės tradicijas, bendrojo lavinimo įstaigų auklėtiniai ir kt. Paminėtini Idalijos Giunterytės (Günther, 1813 – po 1888), Marijos Riomerytės (Römerówna, 1847–1939), Kazimiero Riomerio (Römer, 1848–1921), Jadvygos Kenevičiūtės (Kieniewiczówna, ?–1892) piešiniai. Nors jie primityvoki, tačiau savaip įdomūs ir išraiškingi, turintys nemažą istorinę vertę.

Patys seniausi kolekcijos dokumentai taip pat nepasižymi meniškumu, tačiau daugeliu požiūrių yra išskirtiniai: dėmesį patraukia jų forma, medžiaga, turinys. Tai šiuolaikinių sveikinimo atvirukų pirmtakai, nenustatytų asmenų sukurti akvarele ant pergamento XVIII a. pirmojoje pusėje. Pirmasis – 1748 m. birželio 24 d. Pašiaušės jėzuitų kolegijos kolektyvo sveikinimas vardinių proga šios kolegijos rektoriui Jonui Sadkovskiui (Sadkowski, 1702–1749)²¹. Vienoje „atviruko“ pusėje – greičiausiai nuo kokio nors švento paveikslėlio nukopijuotas Kristaus atvaizdas su užrašu apačioje „Ecce Homo“, kitoje – auksine bronzota lotyniškai užrašytas sveikinimo tekstas. Antrasis „atvirukas“ – Lukiškių dominikonų Šv. Jokūbo ir Pilypo brolijos

sveikinimas vardinių proga savo vyresniajam Pauliui Konstantinui Maciulevičiui (Maciulewicz, † 1741 m.)²². Vienoje šio „atviruko“ pusėje pavaizduotas solenizanto globėjas apaštalas Paulius, kitoje – sveikinimo tekstas drauge su dvasinėmis brolių dovanomis: sveikinimo intencija aukojamos 4 mišios, sukalbama 14 rožinių, 14 litanių ir 14 „Sveika, Marija“. Kadangi data neužrašyta, apie jo sukūrimo laiką galima tik spėlioti. Atspirties tašku gali būti Maciulevičiaus mirties metai – 1741-iejai. Taigi šis „atvirukas“ buvo sukurtas iki 1741 m., keleriais metais anksčiau už pirmąjį. Abu antspauduoti Vilniaus mokslo bičiulių draugijos antspaudais.

Seniausi į kolekciją patekę profesionaliosios dailės darbai siejami su žymiu lenkų tapytoju Simonu Čechavičiumi. Jo kūrybą reprezentuoja šie piešiniai: „Autoportretas“, „Nekalto Švč. Mergelės Marijos prasidėjimo scena“ ir „Šventųjų figūrų studijos“. Nors ir kyla tam tikrų abejonių dėl minėtų darbų autorystės, visgi pagal tradiciją, gyvuojančią dar nuo Vrublevskių bibliotekos laikų, jie priskiriami būtent šiam menininkui. S. Čechavičiaus kūrybos atgarsių galime aptikti kitų dailininkų darbuose. Į kolekciją atklydo Vilniaus meno mokyklos auklėtinio V. Vankavičiaus litografija, kurioje litografuoti keli S. Čechavičiaus studijiniai darbai, bei dailininko M. Januševičiaus 1836 m. pagal S. Čechavičiaus paveikslą „Šv. Izidorius sutinka Kristų“ tušu plunksnele pieštas eskizas.

S. Čechavičiaus kūryba turėjo didelį poveikį Lietuvos dailei. Jo dirbtuvėse savo gabumus lavino daugelis pradedančių XVIII a. antrosios pusės dailininkų. Vienas iš jų – 1797 m. Vilniaus vyriausiojoje mokykloje įsteigtos Piešimo ir tapybos katedros pirmasis vadovas, profesorius Pranciškus Smuglevičius. Nors P. Smuglevičiaus pasirašytų piešinių kolekcijoje nėra, remiantis kai kuriais kitais požymiais (piešinio braižu, komponavimo pobūdžiu) kelių kūrinių autoriumi pagrįstai gali būti laikomas būtent jis. Dailėtyrininkų akiratyje atsидūrė du neįvardyti, akvarelės technika atlikti darbai – koplyčios kupolo ir miegamojo kambario interjero dekorų projektai. Juos tyrinėjusios R. Janonienės nuomone, abu projektai greičiausiai buvo skirti Verkių rūmams, bet taip ir liko neįgyvendinti²³. Be šių darbų, kolekcijoje yra dar du panašia technika (akvarele ir juodu tušu) atlikti ir su išlygomis P. Smuglevičiui priskirti kūriniai: „Rotondos architektūrinis brėžinys“ bei eskizas „Antikos laikų herojai“.

Kolekcijai priklauso keletas kitų dailininkų XIX–XX a. darytų P. Smuglevičiaus paveikslų kopijų. Tai M. Januševičiaus piešiniai, atlikti 1836 m. tušu plunksnele, „Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčios altorinis paveikslas“, „Stebuklingas duonos padauginimas tyruose“, „Šv. Petras kalėjime“, „Šv. Jonas Nepomukas“, „Šv. Stanislovo mirtis“ bei nenustatytų dailininkų sepija, akvarele ir tušu atliktos garsiųjų Smuglevičiaus akvarelių (1785–1786 m.), vaizduojančių Vilniaus architektūros paminklus, kopijos:

„Subačiaus vartai Vilniuje“ (2 vnt.) ir „Vilniaus žemutinės pilies iš pietvakarių pusės vaizdas“.

Saugome keturias P. Smuglevičiaus vyresniojo brolio, garsaus teatro dekoratoriaus Antano Smuglevičiaus akvareles, kadaise buvusias Vrublevskių bibliotekos rinkiniuose: „Barokinių rūmų dekoracija“, „Dvaro pastatai su vandens malūnu“, „Egipto rūmų sosto salė“, „Renesansinių rūmų interjeras“. Akvarelės be datų, be komentarų, tad sunku pasakyti, kada ir koku tikslu jos buvo sukurtos. Tai dar turės išsiaiškinti A. Smuglevičiaus biografai ir teatro istorijos tyrinėtojai.

Kolekcijoje yra per pusšimtį (53 vnt.) Vilniaus meno mokyklos profesoriaus Jono Rustemo piešinių. Remiantis R. Janonienės sudarytu J. Rustemo darbų katalogu, galima teigti, jog tai trečdalis visų aptiktų Lietuvos ir Lenkijos meno dokumentų saugyklose esančių šio dailininko piešinių ir akvarelių (kataloge yra užregistruoti 152 tokio pobūdžio kūriniai)²⁴. Tik keletas iš jų sudaro atskirus saugojimo vienetus: „Autoportretas“, tušas; „Minaretas“, sepija; „Gotikinės bažnyčios vidus“, sepija; „Žydai gatvėje“, tušas; „Kapoja malkas“, pieštukas. Kiti pateko į du dailininkams Riomeriams priklausiusius, 1933 m. Vrublevskių bibliotekai padovanotus albumus. Čia galima rasti vaizdų iš valstiečių, amatininkų, žydų gyvenimo, orientalistinių scenų, įvairių kompozicijų, peizažų, portretų, teatro kostiumų eskizų ir 7 kartas – tušu, sepija, raudona ar juoda akvarele sukurtus būdingo formato satyrinius piešinius, į kuriuos sumaniai integruoti kortų ženklai. Visi šie darbai aptarti ir reprodukuoti R. Janonienės monografijoje²⁵. Kurį laiką J. Rustemui buvo priskiriami dar 2 nesiguoti piešiniai, tačiau po atidesnio tyrimo paaiškėjo, kad vienas iš jų – K. Bachmatavičiaus pieštas J. Rustemo portreto eskizas, o kitas – J. Rustemo autoportreto kopija, piešta sangvinu, anglimi ir kreida, kaip manoma, kažkurio iš jo mokinių²⁶.

Apie kai kuriuos neišlikusius J. Rustemo kūrinius galime spręsti iš kitų autorių darytų jo darbų kopijų. Mėgindama rekonstruoti bent dalį sunykusio J. Rustemo kūrybinio palikimo R. Janonienė panaudojo dvi I. Giunterytės – tapytojos Aleksandros Tyzenhauzaitės ir kolekcininko Adomo Giunterio dukters, K. Bachmatavičiaus mokinės – pagal Rustemą 1831 m. Dabraulianuose (Baltarusija) sukurtas akvareles: „Lietuvaitės“, „Peizažas su karvėmis ir seniu“²⁷. Minėtos akvarelės ir dar kelios dešimtys I. Giunterytės piešinių išliko ir į kolekciją pateko kolekcininko Pranciškaus Tičkovskio (Tyczkowski) dėka: šiuos darbus jis surado Miežejevskiams (Mierzejewski) priklausiusiame Goscievičių (Gościewiczze) dvare ir 1935 m. padovanojo Vrublevskių bibliotekai²⁸. Turint omenyje, kad kitados garsios Giunterių giminės per amžius sukauptos vertybės Antrojo pasaulinio karo metu sudegė²⁹, išsaugotieji I. Giunterytės piešiniai, nors ir nepasižymintys aukšta menine kokybe, igyja ypatingą vertę.

Jau minėtuose Riomerių albumuose, be J. Rustemo piešinių, yra ir kitų dailininkų, profesoriaus mokinių, – V. Vankavičiaus, J. Damelio, V. Smakausko ir E. J. Riomerio – darbų. Tai V. Vankavičiaus, J. Damelio pieštuku ar tušu piešti miniatiūriniai portretų eskizai, galvų studijos. Taip pat keturios V. Smakausko akvarelės („Valstietis su lazda“, „Priklaupęs šaulys“, „Bajoras“, „Senis kalbasi su moterimi“) bei E. J. Riomerio pieštuku, kartais sepija, sangvinu pieštos akių, nosies, lūpų, moterų ir vyrų veidų, figūrų, medžių studijos. Išskyrus V. Smakausko akvareles, visi kiti piešiniai nesigauoti, tad kai kurių jų autorystė gali būti ginčytina. Dailėtyrininkės R. Janonienės nuomone, viename iš albumų 19 numeriu pažymėtą piešinį reikėtų laikyti ne E. J. Riomerio pieštu „J. Rustemo šaržu“, kaip jį įvardijo V. Drėma, bet profesoriaus autoportretu³⁰. Minėtų dailininkų kūrybinį palikimą papildė albumus nepatekę, atskirai saugomi piešiniai. Turime du J. Damelio darbus: „Amūras ir Psichė“, 1829 m., sepija; „Iliustracija A. Mickevičiaus poemai“, tušas. Taip pat V. Vankavičiaus sangvinu pieštų piešinių seriją, kuri vienu metu priklausė kolekcininkui L. Uziemblai: „Vaikas“, „Vyro aktas“, „Vyro torso studija“, „Anatominė žmogaus raumenų studija“, „Angelas debesyse“, „Gipsinių galvų studijos“, „Kumštis“. Technikos ir vaizduojamo objekto požiūriu nuo sangvino piešinių (gipsinių modelių, graviūrų kopijų, anatominų studijų) skiriasi dar vienas V. Vankavičiaus darbas – pieštuku ir kreida piešta „Senio galvos studija“. Be to, kaip minėta, tarp jo piešinių įsimašė viena litografija.

Gana didelis yra V. Smakausko piešinių pluoštas. Be jau išvardytų kūrinių (keturių akvarelių), saugomos 22 įvairiausiomis kompozicijomis (iš viso – 719 siužetų) pieštuku primargintos eskizų knygelės, albumas (gražūs rudos odos viršeliai, aukso įspaudais puošta nugarėlė), kuriame suklijuota 16 V. Smakausko darbų, religinės tematikos eskizų rinkinys ir dar 15 ant atskirų popieriaus lakštų daugiausia tušu ir akvarele sukurtų darbų. Išskyrus vieną kitą šaržą ir portretų eskizus, daugiausia tai nuoširdūs, gyvenimo kasdienybę vaizduojantys kūriniai: „J. Rustemo šaržas“, „Autoportretas“, „Vyro portretas“, „Motina su vaikais prie vyro kapo“, „Trys vyrai prie stalo“, „Aštuonių žydų grupė“, „Septynių figūrų šeimyninė scena“, „Valstiečiai“, „Dviejų kariškių pašnekesys“ ir kt. Įvairiaspalviai žmonių tipai bei charakteriai, skvarbia akimi pagautos situacijos atspindi sudėtingą to meto gyvenimo panoramą. Proveniencijos rodo, kad į LMAB V. Smakausko piešiniai pateko įvairiais keliais: anksčiau priklausė privačioms A. L. Zoštauto, E. Tiškevičiaus, L. Uziemblos kolekcijoms ir viešiesiems – Vilniaus mokslo ir meno bei Vilniaus mokslo bičiulių draugijų – rinkiniams. Kai kurie piešiniai net kelis kartus keitė savo šeimnininką. Pavyzdžiui, V. Smakausko piešinių albumas iš pradžių priklausė Vilniaus universiteto profesorius Juozapui Mickevičiui (Józef Mickiewicz), po to – Antanui Tiškevičiui iš Naujosios Vokės,

buvo jo perduotas Vilniaus mokslo ir meno draugijos muziejui, o dar vėliau pateko į Vilniaus mokslo bičiulių draugijos rinkinius. 22 eskizų knygeles, kaip liudija vienoje iš jų rastas lapelis su įrašu, Vilniaus mokslo bičiulių draugijai 1920 m. padovanojo daktaras Dombrovskis (Dąbrowski)³¹.

Išskirtinis dėmesys žemesniųjų visuomenės sluoksnių gyvenimui būdingas ir A. Slendzinskiui. Kolekcijoje yra tokie jo eskizai pieštuku ir rudu rašalu: „Vakaronė“, „Besimeldžiantys valstiečiai“, „Valstiečiai karčiamoje“, „Vyro su barzda portretas“, „Senyvos moters su akiniais portretas“.

Džiugina tai, kad į kolekciją pateko ir vieno geriausių romantizmo peizažistų – M. Kuliešos darbai. Tai „Pilies griuvėsiai“, pieštukas, kreida; „Vandens malūnas“, 1841 m., tempera.

Architektūros paveldą mėgo fiksuoti ir kitas J. Rustemo mokinytis – M. Januševičius, tačiau jo darbai primityvesni negu M. Kuliešos: juose blogai perteikiama perspektyva, proporcijos. Tai tampa akivaizdu, žvelgiant į dvi jo akvareles – „Šv. Petro ir Povilo bažnyčia“, „Profesoriaus Bekiu antkapinis akmuo“. Kiti kolekcijoje atsidūrę M. Januševičiaus darbai – jau minėtos S. Čechavičiaus ir P. Smuglevičiaus paveikslų kopijos, akvarelė „Žydys plauna rankas“ bei Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčios altoriaus stiuko lipdinių fragmentų kopija.

Saugome dvi J. Karčiausko akvareles „Mikalojus Radvila“ ir „Mykolas Pacas“ bei miniatiūrinį piešinį „Cerkvė Vileikoje“.

Ne gausesnis ir K. Račinskio kūrybinis palikimas: mus pasiekė tik kruopščiai pieštuku piešta batalinė kompozicija „Kazokų sukilimas“ ir akvarelė „Prekiaujantis žydys“.

Kolekcijoje yra keletas T. Hesės eskizų: tai pavienių figūrų, galvų studijos pieštuku, rašalu, mitologinės tematikos kompozicija „Venera ir tritonai“ bei projekto transparantui eskizas tušu.

Kaip portretų ir religinės tematikos paveikslų kūrėjas dailėtyrininkams yra žinomas K. Ripinskis. Šias jo veiklos sritis iliustruoja į kolekciją patekę darbai: itin preciziškai akvarelės technika 1853 m. atliktas „Moters portretas“, daug vėliau – 1884 m. pieštuku pieštas „Pastoriaus Januševičiaus portretas“ bei dvi gana statiškos kompozicijos sepija „Šv. Ona, švč. Mergelė Marija ir Jėzus“, „Madona su kūdikiu“.

Net keletu J. Rustemo auklėtinių kūrybą galime pristatyti pateikdami vos po vieną pavyzdį. Tai K. Bachmatavičiaus „J. Rustemo portreto eskizas“, pieštukas; J. Banevičiaus „Autoportretas“, 1834 m., pieštukas; T. Bičkausko „Šuo ant kėdės“, 1826 m., anglinis pieštukas, kreida; F. Frejendo „Šv. Felicijonas“, 1806 m., akvarelė, tušas; A. Gosnevskio „Peizažas su karvėmis“, 1826 m., anglinis pieštukas; J. I. Kraševskio „Valstietė iš Palenkės“, pieštukas; V. Neve-ravičiaus „Etmonas“, akvarelė; J. Ozemblovskio „Kristaus galva“, 1829 m., anglinis pieštukas; V. Slaveckio „Vyro su bakenbardais portreto eskizas“, pieštukas.

K. Rusecko, vieno iškiliausių Vilniaus meno mokyklos auklėtinių, labai produktyvus, plačios žanrinės orientacijos menininko, palikimas toks gausus ir įvairus, kad reikalauja atskiro aptarimo. Tėvo piešinių ir eskizų rinkinį išsaugojo, o vėliau, 1912 m., Vilniaus mokslo bičiulių draugijai testamentu užrašė sūnus Boleslovas³². Išlikusi medžiaga leidžia rekonstruoti K. Rusecko kūrybos chronologinę raidą. Remiantis V. Drėmos tyrinėjimais, galima išskirti 4 – studijų Vilniaus universitete (1818–1820), Paryžiaus (1821–1822), Romos (1822–1831) ir antrojo kūrybos trisdešimtmečio Vilniuje (1831–1860) – laikotarpius³³. Žvelgiant į skirtingų periodų kūrinius, pastebima tiek temų, tiek meninių išraiškos priemonių kaita. Ypatingo dėmesio nusipelno K. Rusecko kišeniniai eskizų albumėliai (35 su 1035 piešiniais). Tai savotiškas meninis dailininko dienoraštis, kuriame atsispindi kasdienybės akimirkos, įvairūs vėliau realizuoti arba taip ir likę neįgyvendinti kūrybiniai sumanymai.

Iš Vilniaus universiteto laikų turime 7 Rafaelio freskų detalių graviūrų kopijas: angeliukų galvų, plaštakų, moters drabužio studijas. Jos pieštos ant gruntuoto ir pilkai tonuoto popieriaus itališku pieštuku ir balta kreida. Ankstyviausias iš albumėlių – kompozicinių eskizų knygelė su 14 rašalu pieštų piešinių, vaizduojančių žydus tradiciniais liturginiais drabužiais. Paryžiaus laikus mena įvairių animalistinių eskizų pieštuku ir akvarele ciklai. Net 20 albumėlių su Italijos vaizdais. Šio laikotarpio albumėliuose esančius eskizus papildė pavienės akvarelės „Antika“, „Grotas“, „Apeninų kalnai“ ir aštuonių miniatiūrų, vaizduojančių Romos ir Tirolio architektūros paminklus, serija. Pastarosios kruopščiai nupieštos kontūrine linija plunksnele rašalu ir paspalvintos sepija arba akvarele. Su tokiu pat užsidegimu K. Ruseckas fiksavo ir Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos architektūros paminklus: jų pilni 5 eskizų albumėliai. Čia galima pamatyti įvairių Vilniaus ir Kauno vaizdų, pasižiūrėti, kaip XIX a. viduryje atrodė 1962 m. nugriautos Vilniaus Kalvarijų koplyčios – Kristaus kančios kelio stotys (dabar vėl atstatytos), išvysti istorines Miro, Geranainių pilis ir kitus kultūros paveldo objektus. Nemažai eskizų, kuriuose architektūriniai motyvai užleidžia vietą atidžioms gyvosios gamtos studijoms: „Seno žilvičio stuobrys Kemavėlėje“, „Medžiai“ ir visa serija eskizų pieštuku ar akvarele iš pasivaikščiojimų po Baltvyžių girią. Gyvendamas Lietuvoje, K. Ruseckas daug dėmesio skyrė buitiniam žanrui. Buvo sumanęs nutapyti buitinių paveikslų, vaizduojančių lietuvių liaudies gyvenimą, įvairias šventes bei papročius, ciklą. Turbūt nesuklystume pasakę, kad tokios drobės iš šio ciklo, kaip „Pjovėja“, „Lietuvaitė su verbomis“, šiuo metu saugomos Žemaičių muziejuje „Alka“ ir Lietuvos dailės muziejuje, K. Rusecko pavardę labiausiai išgarsino. Pas mus pateko keletas eskizų šiems paveikslams. Jie piešti pieštuku, tušu arba rašalu ant kalkės. Paradoksalu, bet kartais trapioje kalkėje nupieštas piešinys išsilaiko daug

ilgiau už tapybą. Tai pasakytina apie neišlikusį religinės tematikos K. Rusecko paveikslą „Vakarinės pamaldos Aušros Vartuose“, kurio eskizai praturtino „Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekciją“.

Kartu su K. Rusecko piešiniais į kolekciją pateko ir jo mokinių iš Vilniaus bajorų instituto 1832–1858 m. pieštų piešinių (įvairių dailininkų darbų kopijų) rinkinys bei keletas rankraščių, padedančių geriau suprasti jo estetines nuostatas: 1822–1830 m. tapybos ir dažų technologijos užrašai, mitologinių siužetų sąrašas ir gamtos stebėjimų anotacijos. Prisiminti šio dailininko amžininkus leidžia išlikęs 1832–1850 m. atminimų albumo (su natomis, įvairių asmenų autografais) fragmentas. Vartydami puikiai išsilaikiusį, labai gražiai įrištą B. Rusecko atminimų albumėlį ir skaitydami jame K. Rusecko ranka užrašytą dedikaciją sūnui³⁴, turime galimybę K. Rusecką pažinti ne tik kaip menininką, bet ir kaip mylintį, jautrų tėvą.

Boleslovo Rusecko, meninį išsilavinimą įgijusio Peterburgo dailės akademijoje, kūrybinis palikimas, skirtingai nei jo tėvo, dar nėra iki galo surinktas ir nuodugnai ištyrinėtas. Saugome 16 B. Rusecko eskizinių piešinių albumėlių ir 27 ant atskirų popieriaus lakštų sukurtus darbus. Albumėlių chronologinės ribos – 1835–1881 m. Juose esantys kūriniai daugiausia piešti pieštuku, rašalu, sangvinu, sepija, kai kurie tapyti akvarele ir tempera. Tai italų graviūrų, tėvo bei kitų dailininkų darbų ar jų fragmentų kopijos, antikinių skulptūrų studijos, aktai, natūros studijos, portretai, peizažai, religinės tematikos kompozicijos. Ypač įdomūs ir vertingi B. Rusecko kelionių albumėliai, kuriuose užfiksuoti Kauno, Trakų, Vievio, Jiezno, Vilniaus, Krėvos, Lydos (Baltarusija), Krokuvos, Čenstachavos (Lenkija) architektūros paminklai bei panoramos. Yra ir Rusijos bei Italijos architektūrinių peizažų. Dėmesio vertos pieštuku ir kreidele ant popieriaus, gruntuoto plonu pilku arba rusvu gruntu, pieštos rankų, pėdų ir galvų studijos. Jos vietomis patikslintos, pakoreguotos mėlynu pieštuku: yra pagrindo manyti, kad tai K. Rusecko pastabos.

Dalis B. Rusecko piešinių ir eskizų buvo eksponuojama įdomiose, netradicinėse parodose. 1993 m. Vilniaus šiuolaikinio meno centre dailėtyrininkų J. Širkaitės ir R. Janonienės surengtoje parodoje „Natura ut ars“ buvo parodyti 1845–1846 m. Vilniuje akvarele ir tempera atlikti B. Rusecko kūriniai (Vilniaus vaizdai, portretai, gėlės, vaisiai) iš jo studijinių tapybos darbų albumo³⁵, o 2001 m. Vilniaus dailės akademijos ir Lietuvos dailės muziejaus bendroje edukacinėje parodoje „Paveikslų gimimas“, kurioje buvo siekiama per vieno paveikslą („Švč. Mergelės Marijos ėmimas į dangų“) sukūrimo istoriją atskleisti XIX a. vidurio akademistinės krypties tapybos kūrinių „gimimo“ procesą, visuomenei pristatyti B. Rusecko parengiamųjų piešinių ir įvairių kompozicijų šiam paveikslui eskizai³⁶.

B. Rusecko kolegos, vilniečio tapytojo Alberto Žameto, kūrybinį palikimą kolekcijoje sudaro 28 saugojimo vienetai.

A. Žameto 1838–1842 m. studijinių piešinių albume įklijuotas Vilniaus mokslo bičiulių draugijos ekslibrisas su įrašu lenkų kalba liudija, kad jį draugijai padovanojo B. Ruseckas. Kiti A. Žameto kūriniai yra pažymėti A. L. Zoštauto ir Vrublevskių bibliotekos ekslibrisais. Daugiausia darbų piešta pieštuku, vienas kitas sukurtas sepija ir akvarele. Nemažai piešinių skirta draperijų studijoms. Yra keli itališki architektūriniai peizažai. Pasitaiko buitinių kompozicijų („Valstiečiai pirkioje“, „Piknikas parke“), portretų eskizų. Viename piešinyje dailininkas pavaizdavo Marienburgo pilies griuvėsius, dar viename – nupiešė Bekešo kalną Vilniuje. Yra žinoma, kad A. Žametas kurį laiką dirbo dekoratoriumi Vilniaus teatre. Šį jo biografijos faktą primena akvarele tapytas teatro dekoracijos projektas.

Į kolekciją pateko vienintelis Eduardo Paulavičius, tapytojo, publicisto, visuomenės veikėjo, K. Rusecko ir K. Ripinskio mokinio, Peterburgo dailės akademijos auklėtinio, Liubomirskių muziejaus Lvove fondų saugotojo, darbas. Tai 1892 m., jau gyvenant ir dirbant Lvove, pieštuku sukurtas albumo viršelio projektas.

Ne gausesnis tapytojo Henriko Veisenhofo kūrybinis palikimas: turime tik vieną jo piešinį „Arabai dykumoje“.

Saugome nemažą pluoštą niekieno netyrinėtų tapytojo Juozapo Marševskio darbų. Turime 3 jo eskizinių piešinių albumus ir 7 pavienius piešinius. Poroje albumų esantys įrašai byloja, kad jie anksčiau priklausė Stanislavai Marševskai (Marszewska). Vilniaus mokslo bičiulių draugijos veiklą ir jos rinkinių kilmę tyrinėjusi menotyrininkė J. Širkaitė nurodo, kad 1908 m. S. Marševska minėtai draugijai padovanojo 3 dailininko piešinių albumus bei 74 pavienius piešinius ir eskizus³⁷. Tad akivaizdu, kad į kolekciją pateko tik maža dalis S. Marševskos turėtų dailininko darbų. Kitų greičiausiai reiktų ieškoti Lietuvos dailės ar Lietuvos nacionaliniame muziejuje, neatmetant galimybės, kad dalis jų karo metais žuvo. Išlikusiuose albumuose yra piešinių iš kelionės po Belgiją, graviūrų kopijų, aktų, dangaus apšvietimo studijų, buities scenų, portretų, Kauno, Peterburgo, Talino, Vyborgo bei kitų miestų vaizdų. Atskirai saugomi J. Marševskio darbai daugiausia piešti keliaujant po svečias šalis: „Seni miško medžiai Diuseldorfe“, 1857 m.; „Pušėlė“, 1857 m.; „Du medžiai kalnų fone“; „Chotino pilies griuvėsiai“; „Palapinė Šveicarijoje“; „Vyro su cilindru ir lazda portretas“; „Keliaujantis pameistras“.

Tapytojo J. Zenkevičiaus kūrybinį palikimą kolekcijoje sudaro per 60 saugojimo vienetų. Tai akvarelės, piešiniai ir eskizai, piešti pieštuku, sepija, rašalu, tušu. Ant kai kurių iš jų esantys antspaudai liudija, kad anksčiau jie priklausė L. Uziemblos kolekcijai. Vos keliuose piešiniuose nurodyti jų sukūrimo metai – 1849–1858 m. Ankstyviausi – „Brolio Rapolo Zenkevičiaus portretas“, pieštas sepija 1849 m. Kaune, bei „Šiaurės elnias“, sukurtas 1850 m. kovo 18 d. Peterburge. Kai kurių nedatuotų darbų sukūrimo laikas

lengvai nuspėjamas, sugretinus vaizduojamus objektus su dailininko biografijos faktais. Yra žinoma, kad 1857–1858 m. J. Zenkevičius keliavo po Europą. Šios kelionės atgarsių apstu 1857 m. Paryžiuje pieštame eskize „Vargšas berniukas“ ir itališkos tematikos piešiniuose, akvarelėse, kur pavaizduoti dailininko sutikti žmonės, Antikos laikų Romos paminklai bei Italijos miestų panoramos. Itališkuosius peizažus galime palyginti su vietiniais: „Vilniaus senamiesčio gatvė“, „Vaizdas nuo Tymo gatvės į Vilniaus Vizičių ir Misionierių bažnyčias“. Be jau minėto dailininko brolio Rapolo atvaizdo, turime ir jo motinos, dukters bei dar kelių nenustatytų asmenų portretų. Tapytojo kūrybą tyrinėjusios R. Janonienės nuomone, vienas iš šių neįvardytų portretų eskizų su užrašu „prelatas“ gali būti siejamas su kunigu Antanu Baranausku³⁸. Paminėtina, kad J. Zenkevičius, kaip ir daugelis jo amžininkų tapytojų, daug tapė bažnyčioms. R. Janonienė pastebėjo, kad tarp kolekcijoje esančių parengiamųjų piešinių didesnėms kompozicijoms yra ir keletas nežinomų J. Zenkevičiaus religinių paveikslų eskizų: „Šv. Juozapas“, „Marija su Kūdikiu“, „Dieviškųjų dorybių alegorija (Tikėjimas, Meilė, Viltis)“, „Mozė prie liepsnojančio krūmo“³⁹.

Baigiant J. Zenkevičiaus piešinių pristatymą, negalima nepaminėti jo bičiulio, tapytojo Tado Goreckio. Pastarojo 1848 m. pieštuku pieštas „Otono Zenkevičiaus portretas“ pratęsia dailininko artimųjų portretų „galeriją“. Kadangi tai vienintelis turimas T. Goreckio piešinys, galima daryti prielaidą, kad jis pas mus pateko kartu su J. Zenkevičiaus kūrybinio palikimu.

Turime 10 Mykolo Elvyro Andriolio piešinių. Beveik visi jie piešti pieštuku, pora – tušu ir rašalu. Atlikimo kokybe išsiskiria 1891 m. Peterburge rašalu pieštas „Kaimyno Vatraševskio portretas“. Piešinys signuotas, tad dėl jo autoriaus nekyla jokių abejonių. Jame gražiai komponuotas ne tik dailininko parašas su data ir vieta, bet ir verčiantis nusišypsoti, kone trečdalį lapo užimantis įrašas lenkų kalba: „Mano kaimynas ponas Vatraševskis, skaitydamas „Prie Nemuno“ dažnai sumurma: o gal tai ir teisybė...“. Šis piešinys kadaise buvo įremintas. Kadangi nėra proveniencijų, neaišku, kieno interjerą jis anksčiau puošė. Likusieji Andriolio piešiniai yra pažymėti Vrublevskių bibliotekos ekslibrisais. Tai „Plaštakų studijos“, istorinės tematikos kompozicija „Lietuvos krikštas“ bei keletas eskizų, kuriuose užfiksuotos Lenkijos miestų panoramos, atskirų pastatų vaizdai: „Sandomiro panorama“, 1880 m.; „Petračkovo bažnyčia“; „J. Dluogošo namas Vislicoje“ ir kt. Įdomu tai, kad dviejų darbų paraštėse yra žymaus lenkų kultūros istoriko Mariano Morelovskio 1931 m. užrašytų pastabų. Viename piešinyje jis tik nurodė atpažintus objektus, o kitame netgi pasidalino įspūdžiais iš 1910 m. kelionės į istorinį Lenkijos miestą Petračkavą. Paminėtina, kad prie pastarojo piešinio yra pridėtas nedidelis lapelis su dar vieno iškilaus asmens – Juzefo Bielinskio – autografu. Jame

lenkiškai užrašyta: „Autentiški Andriolio eskizai priklausė daktaro Henriko Dobrzyckiego (Dobrzyckiego) šeimai“. Remiantis šiuo liudijimu galima manyti, kad jei ne visi, tai bent didesnė dalis Andriolio piešinių, prieš jiems patenkant į Vrublevskių biblioteką, priklausė H. Dobrzyckiui ir J. Bielinskiui.

Kolekcijoje yra keletas Artūro Bartelio, garsaus satyrinių piešinių autoriaus, darbų. Tai 1844 m. pieštas „Ignoto Šidlovskio (Szydłowski) šaržas“, „Minsko miestiečių tipai“, „Galvų eskizai“, „Senutės biustas“, „Akinuotas ponaitis“, „Bajoras su dama“, „Dvi moterys skambina varpais“. Akį patraukia akvarelė „Miežejevskių šeima Slabadoje“. Įdomu, kad portretuodamas šios šeimos atstovus dailininkas nepamiršo ir savęs: į kompoziciją įterpė autoportretą. Akvarelė ilgą laiką priklausė Miežejevskiams, vėliau ją įsigijo kolekcininkas P. Tičkovskis ir 1935 m. padovanojo Vrublevskių bibliotekai⁴⁰. Tarp pavienių kūrinių yra 2 piešinių rinkiniai. Vieną sudaro 4 lapai karikatūrų, o kitą – 17 piešinių, vaizduojančių būdingus XIX a. vidurio miestiečių tipus. Pastarojo rinkinio piešiniai sudėti į voka, ant kurio priklijuotas Vrublevskių bibliotekos ekslibrisas ir greičiausiai kurio nors šios bibliotekos darbuotojo ranka lenkiškai užrašytas įrašas: „Originalūs Bartelio piešiniai iš dr. Juzefo Bielinskio rinkinių“.

Tapytojo Karolio Rafalavičiaus kūrybą kolekcijoje reprezentuoja 18 piešinių, pieštų pieštuku, rudu rašalu, tušu, sepija, kartais paspalvintų akvarele. Du iš jų datuoti 1857 m. ir 1858 m. datomis. Vyrauja religinių, alegorinių kompozicijų, pavienių figūrų eskizai, nors pasitaiko ir šaržų bei kasdieninio gyvenimo scenų („Dama buduare“, „Scena teisme“).

Kolekcijoje esanti medžiaga suteikia galimybę geriau pažinti dailės istorikų „užmiršto“ dailininko Jurgio Jodkovskio kūrybą. Jo kūrybinį palikimą sudaro 29 saugojimo vienetai. Tai 1880–1929 m. pieštuku, kreidele, rudu rašalu, tempera, aliejiniiais dažais, akvarele sukurti pavieniai darbai ir 1886–1887 m. – studijų Peterburgo dailės akademijoje laikų – albumas, kuriame yra 18 piešinių (medinė Kuršėnų bažnyčia, Peterburgo uostas, antikinių skulptūrų biustai, pavienės figūros, augmenija ir kt.). Albumas pažymėtas Dominyko Žemaitėlio (Dominik Żemoitel) antspaudu. Keli 1886–1888 m. piešiniai („Veda belaisvius“, „Kariuomenė miestelyje“, „Drabužių klosčių studijos“) antspauduoti Peterburgo dailės akademijos antspaudais. Kolekcijoje yra natiurmortas „Padėklas vaisiams“, keletas nenustatytų vyrų portretų eskizų. Du iš jų („Senas barzdotas vyras, skaitantis knygą“, „Vyro su barzda ir akiniais portretas“, 1904 m.) gali būti siejami su dailininku I. Trutnevu. J. Jodkovskio kūrybiniame palikime vyrauja architektūriniai-urbanistiniai peizažai, tarp kurių išsiskiria Trakų, Vilniaus miesto ir jo apylinkių vaizdai: „Naujųjų Trakų panorama su bažnyčia“, „Koplytėlė Aukštuosiuose Paneriuose“, „Vilniaus (Trinapolio) buv.

Trinitorių vienuolynas ir Švč. Trejybės bažnyčia“, „Vilniaus Šv. Rapolo bažnyčia“, 1881 m. Kai kuriuos darbus dailininkas sukūrė keliaudamas po svečias šalis: „Miestelis kalnuose“, „Kiparisas“, „Moteris bulgariškais šventiniais drabužiais“, 1889 m.

Tapytojo A. Slendzinskio sūnus Vincentas Slendzinskis buvo vienas iš tų nedaugelio jaunesniosios kartos Vilniaus dailininkų, kurie studijoms pasirinko ne įprastą Peterburgo dailės akademiją, o įsteigtą naują Maskvos tapybos, skulptūros ir architektūros mokyklą. Tapė realistinius portretus, buitines scenas iš žydų ir valstiečių gyvenimo, peizažus. Jo, kaip ir tėvo, darbus galime suskaičiuoti ant rankų pirštų. Tai pieštuku pieštos moterų veidų, angeliukų studijos, 1867 m. sukurta akvarelė „Avelė“ ir tušu piešta kompozicija „Kvartetas“.

XIX a. antrosios pusės Lietuvos dailininkų gretas papildė Miuncheno mokyklos atstovai – K. Alchimavičius, R. Švoinickis ir du Eduardo Jono Riomerio sūnūs – Alfredas Izidorius ir Edvardas Matas Riomeriai. Į kolekciją pateko vienintelė K. Alchimavičiaus akvarelė „Lūšna tarp medžių“, tapytojo R. Švoinickio piešinys „Moters portretas“, 1904 m., keletas E. M. Riomerio darbų – „Vyro portretas“, 1866 m., rašalas, K. Bodmero paveikslo „Medžioklė“ kopija, 1866 m., pieštukas, rašalas, tušas, „Mergaitė nuo Nemuno“, akvarelė, „Kaziuko mugė Katedros aikštėje“, 1868 m., pieštukas, sepija – ir daugybė jo vyresniojo brolio Alfredo kūrinių.

A. Riomerio kūrybinis palikimas jo dukters Elenos Riomerytės-Ochenkovskos valia 1935–1937 m. buvo perduotas Vrublevskių bibliotekai, o iš pastarosios pateko pas mus. Pagrindinę vietą A. Riomerio kūryboje užėmė portreto žanras. Apie tai byloja ir kolekcijoje esanti medžiaga: saugome net 73 tokio pobūdžio darbus. Jie sukurti 1858–1889 m. tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų (Miunchene, Paryžiuje, Romoje, Krokuvoje) pieštuku, akvarele, sangvinu, tušu. Paminėtini jo autoportretai, šeimos narių ir giminaičių atvaizdai: brolio Edvardo Mato, žmonos Vandos Sulistrovskytės, dukters Elenos Riomerytės, svainio, muziko, lingvisto Jono Karlovičiaus bei jo žmonos Irenos Sulistrovskytės-Karlovičienės, Adelės Sulistrovskytės-Sniadeckienės. Be to, yra dailininkų Vladislavo Čachurskio (Czachórski), Krajevskio, Pranciškaus Jurjevičiaus, Trakų bažnyčios vargonininko Čerskio, Boleslovo Lopacinskio, grafienės Michalinos Čapskos, kunigaikštytės Celinos Radvilaitės, Jadvygos Jundzilaitės, M. Meišavičiūtės portretų. Daugelio paminėtų ir kitų A. Riomerio sutiktų žmonių atvaizdus turime galimybę pamatyti ir kiek kitoje šviesoje: saugome nemažai šaržų ir karikatūrų, pieštų 1856–1896 m. pieštuku, tušu, rašalu, sangvinu, spalvintų akvarele. Tik keletas iš jų sudaro atskirus saugojimo vienetus. Dauguma sudėtos į 4 aplankus, kuriuose yra nuo 20 iki 100 karikatūrų.

Didelę grupę sudaro A. Riomerio piešiniai, kuriuose įamžintos įvairios Lietuvos ir kitų kraštų vietovės, dailininko akį patraukę gamtovaizdžiai, architektūros paminklai ir jų detalės. Šie darbai pasižymi lengvu, išraiškingu, bet kartu ir dokumentiškai tiksliu piešiniu, teikia daug vertingos informacijos. Piešiniuose užfiksuoti Belmonto dvaro pastatai, Druskininkų parkas, Jiezno bažnyčia, Karalinavo (Švenčionių r.) rūmai (čia dailininkas praleido paskutiniuosius savo gyvenimo metus) ir apylinkės, Kruonio (Zarasų r.) dvaras, Bazilijonų vartai Vilniuje, Bernardinų bažnyčios ir vienuolyno eksterjero ir interjero fragmentai, Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčios dekoru detalės, P. Sapiegos antkapis Šv. Mykolo bažnyčioje, Vilniaus kapitulos namo Pilies g. 3 architektūros detalės, Riomerių namo Savičiaus gatvėje vartai, Šv. Trejybės cerkvės planas ir apsidė, Žydų gatvės perspektyva, Krokuvos architektūros paminklų detalės, Medilo (Baltarusija) bažnyčia, paversta cerkve, Svyrių ir Užusvyrių panoramos su bažnyčiomis, Sulistrovskių dvaras Vyšniave (sugriautas 1914–1920 m.). Panašios tematikos darbų galima rasti ir 24-juose A. Riomerio 1847–1896 m. eskizinių piešinių albumėliuose bei viename įspūdingo formato (43x33x4 cm) albume.

Verta paminėti dar du mažiau žinomus Riomerių giminės atstovus, išmėginusius savo jėgas dailėje: Alfredo ir Edvardo Mato Riomerių pusseserę Mariją Riomerytę ir pusbrolių Kazimierą Riomerį, gimusius Severino Riomerio (1814–1890) ir Anelės Burbaitės šeimoje. Jie abu piešė nuo mažens, tačiau, kiek žinoma, profesionalaus dailės išsilavinimo neturėjo⁴¹. Keliuose eskizuose užrašytas Marynios – taip Marija Riomerytė buvo vadinama šeimoje – vardas ir pavardė leido šiai autorei priskirti dar apie 30 panašių nesignuotų darbų, datuotų 1858–1866 metais. Vyrauja gipsinių skulptūrų studijos, tačiau esama ir kitokio pobūdžio darbų. Tai religinės tematikos paveikslų eskizai „Dievo Motina“ ir „Pranašas Jeremijas“, augmenijos ir gyvūnų studijos, Mykolo Grincevičiaus (Michal Hrynciewicz) ir nežinomo vyro su barzdele portretų eskizai.

Kazimiero Riomerio piešiniai (per 60) sukurti 1857–1866 metais. Kazimieras, kaip ir Marija, piešė gipsinių skulptūrų fragmentus, sukūrė Mykolo Grincevičiaus ir dar kelių nežinomų asmenų (vyro, moters, vaikų) portretų, architektūrinių piešinių, romantiškų peizažų ir įvairių kompozicijų eskizų: „Medžiotojai“, „Du kovotojai apkasuose“, „Pokalbis už stalo“, „Šlavėjas“. Iš jų išsiskiria raizinių, paveikslų, bareljefų, freskų, senovinių taurių fragmentų kopijų ciklas, kuriame atsispindi X–XVI a. karių, miestiečių, dvariškių, riterių aprangos ypatybės. Su tam tikromis išlygomis K. Riomeriui priskirtos ir kelios dailininko A. Bartelio piešinių kopijos. Iš visų čia paminėtų ir nepaminėtų K. Riomerio darbų pasirašyti yra tik keli. Kitų autorius nustatytas juos lyginant su anksčiau atributuotais kūrniais⁴².

Pažymėtina, kad Kazimiero dėka Riomeriai susigiminiavo su dar viena žymia XIX a. menininke Elena Skirmantaite-Skirmantiene (Kazimieras vedė jos dukterį Kazimierą). Tai viena pirmųjų profesionalių, vien meninei kūrybai pasišventusių dailininkių Lietuvoje. Ji buvo ir pirmoji profesionali skulptorė visoje buvusioje Lietuvos–Lenkijos valstybės teritorijoje⁴³. Turime nemažą jos piešinių ir eskizų rinkinį (per 50). Chronologinės ribos – 1840–1873 m. Ženklią kūrybinio palikimo dalį sudaro portretų eskizai, piešti pieštuku, kreidele: autoportretas, Karolio Radvilos dvariškio Babinskio, Stepono Batoro, Skirmantaitės mokytojo, tapytojo Vincento Dmachausko, kunigų Jeronimo Kaisevičiaus (Kajsiewicz) ir Senkovskio, giminaičių Konstantino Skirmanto, Hortenzijos Skirmantienės, Kazimieros Skirmantaitės ir kitų asmenų atvaizdai. Nemažai piešinių, kuriuose dailininkė užfiksavo savo gimtojo krašto – Pinsko apylinkių – architektūros paminklus: nupiešė gimtąjį Kolodno dvarą, Pinsko bažnyčią, Horodiščės benediktinų vienuolyno ir bažnyčios vartus. Tarp gausybės įvairių eskizų ir piešinių lenkų menotyrininkė M. Kałamajska atpažino kelis darbus, kuriuose nukopijuoti unikalių, išlikusių iki šių dienų XVI a. Pinsko pranciškonų bažnyčios arnotų siuvinėjimo raštai. Kopijos dailininkei galėjo pasitarnauti kaip pavyzdžiai kuriant arnotų, skirtų tai pačiai Pinsko bažnyčiai, projektus. Dalelę savo talento ir sugebėjimų Skirmantaitė skyrė ir Dūkšto bažnyčiai: kolekcijoje yra jos tapyto Švč. Mergelės Marijos paveikslas šiai bažnyčiai eskizas. Bene labiausiai Skirmantaitę išgarsino originalūs 1864–1873 m. sukurti bronziniai šachmatai „Jono III Sobieskio mūšis prie Vienos 1683 m.“, kuriuos sudaro istorinių asmenų, karių „portretai“ ir simbolinės figūros. Kolekcijoje saugome penkių skulptūrėlių eskizus šachmatams.

Su Elenos Skirmantaitės darbais pas mus pateko keli jos artimos draugės, dailininkės mėgėjos Jadvygos Kenevičiūtės piešiniai, sukurti 1854–1861 m. gimtajame Dereševičių dvare (Dereszewicze, Baltarusija): „Vaikai valgo“, „Koplyčia Dereševičiuose“, „Kaukolė“, „Madona su kūdikiu“, „Jėzaus galva“, „Vyriškio portretas“. Yra žinoma, kad 1865 m. ji apsigyveno Romoje, kopijavo senųjų italų meistrų darbus ir tapė paveikslus religine tematika. 1879 m. tapo Romos akademijos „Virtuosi al Pantheon“ nare korespondente. Privačiose kolekcijose Varšuvoje ir Krokovoje išliko keletas jos paveikslų⁴⁴. Piešiniai, saugomi LMAB, kol kas nesulaukė nei Lenkijos, nei Lietuvos dailėtyrininkų dėmesio.

Kolekcijoje yra keli dailininko grafiko Antano Zaleskio pieštuku ir tušu piešti piešiniai: „Polonezas“, 1856 m., „Kariai“, „Bajorų dvikova“, „Grįžtantys iš mūšio totoriai“, „Žydas smuikininkas“, lenkų poeto Jano Kochanovskio portretas, viršelio lietuviškiems apsakymams projektas. Anksčiau jie priklausė L. Uziemblos kolekcijai.

Vienas įsimintiniausių XIX a. antrosios pusės Lietuvos dailės istorijos įvykių – Vilniaus piešimo mokyklos įkūrimas 1866 m. Gyvavusi beveik pusšimtį metų (1866–1915) mokykla ilgą laiką buvo vienintelė aukštesnioji dailės lavinimo įstaiga Vilniaus gubernijoje, joje dailės pradžiamokslį įgijo daug žymių XX a. pirmosios pusės Lietuvos dailininkų.

Saugome 9 Vilniaus piešimo mokyklos įkūrėjo ir ilgametį jos vadovą Ivano Trutnevo darbus. Vyrauja akvarelės, nors yra ir pieštuku, tušu, net aliejiniais dažais ant gruntuotos drobės sukurtų kūrinių. Tai buitinės kompozicijos „Šeimyninė scena su girtu vyru“, „Jauna moteris su vaiku“, „Sodininkas palapinėje“, piešinys, vaizduojantis būdingus totorių tipus, nenustatytos kaimo vietovės architektūrinis peizažas, gulinčio veršelio studijos. Keliose akvarelėse pavaizduoti pravoslavų šventieji Antanas, Jonas ir Eustachijus bei Romos Katalikų bažnyčios šventojo Andriejaus Bobolės palaikai (kaukolės, rankų, kojų studijos).

Vilniaus piešimo mokyklos mokinių darbai kolekcijoje nesudaro didesnių grupių: dažniausiai turime vos po vieną jų kūrybos pavyzdį. Tai Levo Antokolskio „Liucijono Uziemblos portretas“, 1910 m., rašalas; Juozapo Balzukevičiaus „Ivano Trutnevo portretas“, 1902 m., pieštukas, kreidelė; „Giraitė“, 1900 m., akvarelė; „Žydų skersgatvis Vilniuje“; Liucijos Balzukevičiūtės akvarelė „Šv. Rapolo bažnyčia Vilniuje“; Konstantino Gurskio pieštuku pieštų įvairių kompozicijų bei karikatūrų sąsiuvinis; Vandos Hartung-Peliskos spalvotais pieštukais ir tušu piešta vinjetė; Liudomiro Antano Janovskio „Boleslovo Jacunskio portretas“, 1888 m., pieštukas; Pranciškaus Jasevičius „Lietuviškų juostų vinjetė“, akvarelė; Mirono Kodkino „Seno vyro galva“, anglinis pieštukas; Mozės Leibovskio „Namo Vilniuje griuvėsiai (Mėsinių gatvė)“, 1910 m., pieštukas; Antano Piotrovskio „Sėdinčios moters aktas“, pieštukas; Stanislovo Kalinausko gipsinių architektūrinių detalių, skulptūrų studijos, „Vienuolis“, anglinis pieštukas, „Vyro figūra“, akvarelė, „Moters galva“, anglinis pieštukas, „Kaukolė“, anglis.

Kolekcijoje yra keletas vietinių bei atvykusių iš svetur menininkų, aktyviai dalyvavusių XX a. pradžios dailės parodose Vilniuje, kurias organizavo Vilniaus dailės būrelis, Lietuvių dailės draugija, Vilniaus dailės draugija, kūrinių. Tarp jų paminėtini Karolio Vitkausko darbai: 1898 m. akvarelė „Medžiai“, 1900 m. piešinys tušu „Vilniaus Kalvarijos“, akvarelė „Pilies kalnas“ ir dvi akvarele tapytos Antano Šutino vizitinės kortelės, kuriose pavaizduoti archeologiniai radiniai. Be to, saugome Vladislavo Leščinskio, Lietuvių draugijos nario, pirmųjų 3 lietuvių dailės parodų bei Vilniaus dailės draugijos 1909 m. ir 1912 m. parodų dalyvio, kūrinius: 1910 m. akvarelė „Skapo gatvė Vilniuje“; 2 piešinius „Vilniaus mokslo ir meno draugijos muziejaus interjeras“, 1914 m.; žurnalo „Redakcija“ viršelio projektą.

Atkūrus Vilniaus universitetą, ten buvo atnaujintas ir meno dalykų dėstyimas. Saugome Vilniaus Stepono Batoro universiteto Dailės fakulteto profesoriaus Ferdinando Ruščico 1912 m. tušu ir akvarele sukurtą iliustraciją „Mergina su karūna“ bei žurnalo „Żórawce“ viršelio projektą (chromo litografija); Jurgio Hopeno iliustracijas nenustatytai knygai; Boleslovo Balzukevičiaus tušu ir pieštuku pieštus vyro su barzda portreto ir motinos su vaiku eskizus; Universiteto tapybos ir taikomosios dailės dėstytojo Juzefo Čaikovskio akvarelę „Dvarelis“; Stanislovo Horno-Poplavskio 1935 m. pieštuku ir tušu sukurtą paveikslą Varnionių bažnyčiai eskizą; Kazimiero Kviatkovskio akvarelę „Ignas Danilavičius“; Stanislovo Noakovskio akvarelę „Vilniaus gotikos motyvai“; universiteto auklėtinio Adolfo Poplavskio akvarelę „Šv. Jono bažnyčios fragmentas“.

Lenkiškame Vilniaus Stepono Batoro universitete išsilavinimą įgijo ir vienas iš nedaugelio lietuvių dailininkų – V. Drėma. Kolekcijoje yra keli jau baigus studijas sukurti jo darbai. Tai būdingo formato (35x50 cm) 1943–1944 m. akvarelė, sidabru ir auksine bronzą darytos Vilniaus baltarusių muziejuje buvusių senų rankraščių knygų (XVI a. evangelijų) iluminacijų ir viršelių ornamentų kopijos.

Karo metais panašia veikla užsiėmė dailininkai Stasys Vaitkus ir Elena Urbaitytė. Jie buvo aktyvūs Šiaulių „Aušros“ muziejaus rengiamų etnografinių ekspedicijų, kurių tikslas buvo rinkti lietuvių liaudies meno kūrinius, fiksuoti senosios medinės architektūros paminklus, jų fragmentus ir detales, dalyviai. Ypač didelis E. Urbaitytės darbų pluoštas. Jie visi tapyti 1942 m. akvarele ir tempera, antspauduoti Šiaulių „Aušros“ muziejaus antspaudais. Juose užfiksuota Pakarčiamės (Raseinių apskr.) koplytėlė ir Užlieknėje, (Mažeikių apskr.) surastas kilnojamas altorėlis. Ten pat nukopijuotas zakristijos stalo tapybos fragmentas. Aplankius Grustės koplyčią (Mažeikių apskr.), nutapyta ten buvusi vėliava ir koplyčios klausykla. Vienoje iš Stumbrių kaimo (Mažeikių apskr.) sodybų nukopijuoti Jurgio Žulpos spintelės ir durų tapybos fragmentai. E. Urbaitytės darbus papildė Stasio Vaitkaus 1942 m. akvarelė „Durys iš Stumbrių kaimo“. Šie kūriniai yra vertinga mokslinė medžiaga lietuvių liaudies meno tyrimams.

Tenka apgailestauti, kad kolekcijoje beveik neatsispindi Kauno meno mokyklos dėstytojų ir auklėtinų kūryba. Nors kolekciją papuošė žymių šios mokyklos atstovų – grafiko Telesforo Valiaus („Moters aktas“, pieštukas) ir Antano Gudaičio („Vyro aktas“, 1945 m., anglis) – piešiniai, jie yra pavieniai, užgožti Vilniaus krašto dailininkų kūrinių. Tą patį galima pasakyti apie Kauno taikomosios dailės instituto auklėtinio Arėjo Vitkausko kūrybinį palikimą: kolekcijoje yra vienintelis jo paties bibliotekai dovanotas 1965 m. darbas „Vakaro nerimas“.

XX amžiuje Riomerių pavardę garsino dar viena šios dailininkų dinastijos atstovė Ona Soltanaitė-Riomerienė, gyvenusi Latvijoje, Janapolio dvare. Saugome nemažą pluoštą jos kūrinių. Tai 1905–1931 m. sukurti piešiniai ir akvarelės, eskizų knygelės, piešimo sąsiuviniai ir piešinių albumai. Iš viso – 35 saugojimo vienetai. Čia galima rasti vaikiškų piešinių sąsiuvinų (su nupieštais gyvūnais ir lėlėmis, sveikinimais motinai), studijinių piešinių, pieštų Varšuvoje ir Krokuvos dailės akademijoje, albumų, braižybos bei piešimo pratybų sąsiuvinų, memuarinių piešinių, atspindinčių 1917–1923 m. realijas (karo įvykiai Žitomire, Janapolyje, šeimos ir kaimynų vaikai, įvairių tautybių kariai, dvarų sodybos), ir kitų kūrinių⁴⁵.

Nemažą grupę sudaro dailininkų, labai fragmentiškai susijusių arba visai nesusijusių su Lietuva, kūrinių. Saugome 8 dailininko grafiko, Varšuvos meno mokyklos profesoriaus Jano Felikso Pivarskio 1843–1850 m. piešinius ir akvareles: „Volai su medžiais“, „Ažuoliukas“, „Šaltinis kalnuose“, „Žilvitis“, „Lūšnelė su medžiu“ ir kt. Kolekcijoje yra ir po keletą žymių J. Pivarskio mokinių – V. Gersono, F. Kostževskio, F. Tegazo – darbų. Tai V. Gersono „Kompozicija su apšiurusia palapine“, F. Tegazo 1847 m. piešiniai „Romėnų karys“, „Satyras su Bakehu“ bei nemažas rinkinys F. Kostževskio piešinių, apie kuriuos dera pakalbėti daugiau.

F. Kostževskis buvo talentingas, amžininkų pripažintas dailininkas, daugybės šmaikščių iliustracijų autorius, Vilniuje 1897 ir 1899 m. surengtų parodų dalyvis. Saugome 15 jo satyrinių piešinių, atliktų rudu rašalu plunksnele, tušu, spalvintų juoda akvarele: „Balandis“, „Į savo batus pro žiūronus“, „Su lygintuvu“, „Valstiečiai“, „Dailininkas dirbtuvėje“, „Nepavykusios lenktynės“, „Boleslovo Lopacinskio šaržas“, „Sena miestietė“ ir kt. Dailininkas mėgo nepiktai pasijuokti iš kitų žmonių silpnybių, tačiau nestokojo ir autoironijos. Pavyzdžiui, viename piešinyje, pavaizdavo dailininką, stovintį dirbtuvėje su palete rankoje prie tupinčio šuns, o po šia kompozicija lenkiškai užrašė repliką: „... Vargas su mumis! Man lengviau sukurti paveikslėlį nei pietus mudviem!“ F. Kostževskio piešiniai, kaip rodo ant jų išlikę ekslibrisai bei antspaudai, anksčiau priklausė A. L. Zoštauto ir Vrublevskių bibliotekos kolekcijoms.

Saugome nemažai V. Gersono mokinio, portretisto Kazimiero Mordasevičiaus darbų: 11 rudu rašalu ir pieštuku 1879, 1883 ir 1884 m. sukurtų neįvardytų moterų ir vyrų portretų eskizų.

Aptartieji F. Kostževskio ir K. Mordasevičiaus piešinių rinkiniai, lyginant su kitų Varšuvos dailininkų kūrybinio palikimu, yra didžiausios apimties – kitų dailininkų darbai kolekcijoje nesudaro didesnių grupių. Saugome ukrainietės Anos Bilinskos-Bohdanovičovos, kūrybinę biografiją susiejusios su Varšuva, 1889 m. akvarelę „Peizažas Helčne“; tapytojos Emilijos Dukšinskos 1876 m. pieštuku pieštą

„Moters su skarele portretą“; dailininkės tapytojos Marijos Dulembiankos akvarelės technika sukurtą „Sėdinčio vyro su kepure portretą“; Marijos Klas-Kazanovskos, V. Gersono mokinės, Peterburgo dailės akademijos absolventės, žymaus dailininko Vladislavo Kazanovskio žmonos, tušu atliktą piešinį „Trys stirmos Volynėje“; Varšuvoje pagarsėjusio peizažisto Vladislavo Heliodoro Guminskio 1890 m. akvarelę „Peizažas su rūmais-rotonda“; skulptoriaus Vladislavo Gruberskio pieštuku pieštą „Medicinos daktaro Mariano Kevličo šaržą“; peizažisto Vladislavo Gosčimskio akvarelę „Miesto panorama“, 1890 m.; tapytojo, skulptoriaus Antonio Madeiskio 1923 m. akvarele sukurtą paminklo Adomui Mickevičiui Vilniuje projektą; dailininko Adamo Malinovskio pieštuku 1890 m. pieštą piešinį „Kaimo sodyba“; dvi Juzefo Mončinskio 1896 m. akvareles „Moters portretas“ ir „Peizažas“; dailininko iliustruotojo, meno kritiko, literato Henriko Piontkovskio tušu atliktą piešinį „Sėdinti moteris“; dailininko Floriano Piekarskio 1896 m. pieštą „Vyro portretą“; Stanislovo Rostvorovskio 1884 m. pieštuku sukurtą „Alfredo Römerio portretą“; tapytojo Vlodzimiežo Tetmajerio tušu pieštą piešinį „Angelas prisispavėjęs mergaitė“; Bronislavo Višnevskio 1902 m. anglimi pieštą „Moters portretą“.

Kolekcijoje galima pamatyti žymių Krokuvos dailininkų kūrybos pavyzdžių. Tai Maksimiljano Cerchos 1870 ir 1887 m. piešiniai „Medis Pšebieščanuose“, „Sodyba prie Vyslos“; jo sūnaus Stanislovo Cerchos 1907–1908 m. pieštuku piešti portretai: „Autoportretas“; „Žydės Krukovskos portretas“; „Elenos Römerytės-Ochenkovskos portretas“; Emilio Jurkevič-Boratinskio akvarelinis eskizas „Vyro su bakenbardais“ portretui; Kazimiero Mireckio piešinys „Mergaitė su vėduokle“; Krokuvos dailės akademijos absolvento, dailininko Stanislovo Floriano Savičevskio tušu piešta iliustracija „Paukščiai prie įlankos“; Krokuvos dailės akademijos profesoriaus, 1897 m. Krokuvoje įkurtos draugijos „Sztuka“ vadovo, tapytojo Jano Stanislavskio rašalu sukurtas etiudas „Mėnesiena stepėje“; tapytojo, grafiko Leono Vičulkovskio pieštuku pieštas „Autoportretas“.

Kolekcijoje yra nemažas pluoštas (per 60 vnt.) italų dailininko Salvatorės Busučio piešinių. Keli iš jų pasirašyti vardu ir pavarde, kiti – įmantriai supintais inicialais. Dauguma piešta pieštuku, rudu rašalu kalkėje, keletas – sepija ant popieriaus. Tik trijuose piešiniuose nurodytas jų sukūrimo laikas – 1827 ir 1829 m. Nors pasitaiko itališkų peizažų, tačiau vyrauja religinio turinio kompozicijų eskizai paveikslams ir įvairios galvų, plaštakų, pėdų studijos. Neatrodė, kad dailininkas būtų lankęsis Lietuvoje, jo darbai pas mus greičiausiai atklydo kartu su Italijoje studijavusių lietuvių bagažu. Galbūt juos parsivežė Kanutas Ruseckas: didžiąją dalį kalkių mes paveldėjom iš Ruseckų kolekcijos. Šią prielaidą iš dalies patvirtina ant kai kurių piešinių esantys Vilniaus mokslo bičiulių draugijos antspaudai: Ruseckų

kolekcija po B. Rusecko mirties įsiliejo į minėtos draugijos rinkinius.

Ženklią kolekcijos dalį sudaro nenustatytų autorių kūriniai. Tarp jų istorinė relikvija – 1863 m. sukilėlių Vytis (aliejinė tapyba, kartonas), surastas, sprendžiant iš 1939 m. įrašo kitoje pusėje, Vilniaus Šv. Jonų bažnyčios palėpėje⁴⁶.

Smalsumą žadina nežinomas XIX a. antrosios pusės ar XX a. pradžios tapytojas, pasirašinęs inicialais: „K.G“. Saugome nemažą jo aliejinės tapybos rinkinį. Visi darbai tapyti juodos ir baltos spalvos dažais ant nedidelio formato kartono (maždaug 14x17 cm), pasižymi žanrine įvairove: „Dvi nuliūdusios moterys“, „Raitas ant žirgo“, „Peizažas su pasienio stulpu ir dviem namais“, „Groja smuiku“,

„Sergantis vyras lovoje“, „Bažnyčios bokštai“, „Natiurmortas su laišku ir žiedu“, „Jaunos moters portretas“ ir kt. Šie kūriniai, kaip ir dar daugelis kitų dėmesio vertų nežinomų dailininkų piešinių, eskizų, tebelaukia atidaus dailėtyrininkų, kultūros istorikų žvilgsnio ir įvertinimo.

Taigi „Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcija“ yra svarbus dailės istorijos šaltinis, atskleidžiantis naujus iškilų XVIII–XX a. Lietuvos, Lenkijos ir kitų Europos šalių menininkų gyvenimo ir kūrybos faktus. Visuomenės bei kultūros istorijai šis rinkinys vertingas savo unikalia lituanistine ikonografija.

¹ Drėma, V. Kanutas Ruseckas. – Vilnius, 1996. – 286 p.; Drėma, V. Vincentas Smakauskas. – Vilnius, 2001. – 271 p.

² Janonienė, R. Apie Joną Zenkevičių ir kitus // Naujasis židinys. – 1992, Nr. 12, p. 72-75; Janonienė, R. Jono Rustemo piešiniai ir akvarelės Lietuvos bei Lenkijos rinkiniuose // Menotyra. – 1995, Nr. 2, p. 3-13; Janonienė, R. Vyskupas Ignatas Masalskis – Pranciškaus Smuglevičiaus mecenatas // Vilniaus dailės akademijos darbai. Dailė. [T.] 11, Pranciškus Smuglevičius ir jo epocha. – Vilnius, 1997. – P. 10-19; Janonienė, R. Jonas Rustemas. – Vilnius, 1999. – 356 p.

³ Širkaitė, J. Dailininkai Rōmeriai. – Vilnius, 2006. – 192 p.

⁴ Laučkaitė, L. Privačios meno kolekcijos XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje Vilniuje // Menotyra. – 1999, Nr. 1, p. 27-35; Laučkaitė, L. Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje. – Vilnius, 2002. – 207 p.

⁵ Gasiūnas, V. Kraštas ir žmonės dailės kūriniuose // Rokiškis: miestas, kraštas, žmonės. – Vilnius, 1999. – P. 211-224.

⁶ Jovaiša, L. Brolijos // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai. – Vilnius, 2001. – P. 109-128.

⁷ Malinowski, J. Malarstwo i rzeźba Żydów Polskich w XIX wieku. – Warszawa, 2000. – 434 p.; Rusiecki, K. O malarstwie / [opracowanie: Jerzy Malinowski] // Pamiętnik Sztuk Pięknych. – 2002, Nr. 2, p. 97-102.

⁸ Pajedaitė, I. Jono Rustemo ir jo mokinių piešiniai Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje // Tarp knygų. – 2001, Nr. 2, p. 23-27.

⁹ Pajedaitė, I. Kolekcja rysunków i szkiców malarzy litewskich. Problemy porządkowania i przechowywania; Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcija: tvarkymo ir saugojimo problemos // Polsko-litewskie kontakty naukowe w świetle zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. – Warszawa, 2004. – P. 246-251, 252-257.

¹⁰ Pajedaitė, I. Lietuvos dailininkų piešinių ir eskizų kolekcijos (F320) apžvalga. Vilnius, 2002. Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAB Rankr. sk.). F320-2386, 21 lap.

¹¹ Plačiau apie buvusias kolekcijas žr.: Rygiel, S., Drėge, H. Biblioteka im. Wróblewskich w Wilnie, 1912–1931. – Wilno, 1934. – 23 p.; Čepienė, K. Senų, retų spaudinių ir kartografijos leidinių skyrius. LMAB Retų spaud. sk. 22 lap.; Širkaitė, J. Vilniaus mokslo bičiulių draugija ir jos muziejaus rinkiniai // Kultūros istorijos

tyrinėjimai. – T. 5 (1999), p. 336-361.

¹² Čepienė, K. Senų, retų spaudinių..., lap. 2.

¹³ Baronas, M. Lietuvos TSR Mokslų akademijos centrinė biblioteka ir jos fondų augimas. Vilnius, 1954. Diplominis darbas. LMAB Rankr. sk. F26-503, lap. 91-96; Čepienė, K. Senų, retų spaudinių..., lap. 4-5.

¹⁴ Baronas, M. Lietuvos TSR..., lap. 59.

¹⁵ LMAB archyve yra išlikę Meno sektoriaus lankytojų 1946–1952 m. sąrašai. Žr.: LMAB Rankr. sk. F75-314, 317, 328.

¹⁶ Baronas, M. Lietuvos TSR..., lap. 107.

¹⁷ Čepienė, K. Senų, retų spaudinių ..., lap. 22.

¹⁸ Bialopetravičienė, L. Vaizduojamosios dailės skyriaus tapybos rinkiniai // Metraštinis / Lietuvos dailės muziejus. – T. 1 (1996), p. 45.

¹⁹ Čepienė, K. Senų, retų spaudinių..., lap. 22; Matulytė, M. Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkinys // Dagerotipai, ambrotipai, ferotipai Lietuvos muziejuose. – Vilnius, 2000. – P. 65.

²⁰ 1989 m. gruodžio 16 d. rankraščių priėmimo aktas Nr. 23; 1990 m. rugsėjo 12 d. rankraščių priėmimo aktas Nr. 17. LMAB Rankr. sk.

²¹ Ten pat. F320-1318.

²² Ten pat. F320-1319. Daugiau žr.: Jovaiša, L. Brolijos..., p. 110. Kiek mums žinoma, vienas panašus „atvirukas“ saugomas Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje (toliau – LNB RKRS). Vienam vertingiausių šio skyriaus rinkinių – „Pergamentų kolekcijai“ – priklauso 1733 m. Kražių jėzuitų kolegijos vienuolių dedikacija Kražių benediktinų vienuolyno vyresniajai Liucijai Marijai Liudvikai Chreptavičiūtei. LNB RKRS. F101-149.

²³ Janonienė, R. Vyskupas Ignatas Masalskis..., p. 13.

²⁴ Janonienė, R. Jonas Rustemas..., p. 223-237.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Ten pat, p. 90, 150, 235.

²⁷ Ten pat, p. 172, 182, 190.

²⁸ P. Tičkovskio dovanų Vrublevskių bibliotekai sąrašai. LMAB Rankr. sk. F75-137, lap. 32, 35.

²⁹ Polski słownik biograficzny. – T. 9 (1961), p. 200.

³⁰ Janonienė, R. Jonas Rustemas..., p. 229.

³¹ LMAB Rankr. sk. F320-1, lap. 18. Daugiau informacijos apie V. Smakausko piešinius galima rasti gausiai iliustruotoje monografijoje: Drėma, V. Vincentas Smakauskas...

³² Drėma, V. Kanutas Ruseckas..., p. 9.

³³ Ten pat.

³⁴ LMAB Rankr. sk. F320-69, lap. 1.

³⁵ Ten pat. F320-70. Plačiau žr.: *Ars et natura* : [pokalbis su J. Širkaitė] // 7 meno dienos. – 1993, Nr. 37, p. 3.

³⁶ Žr.: *Paveikslo gimimas : paroda : akademinės tapybos mokymo sistemos principai B.M. Rusecko paveikslo „Švč. Mergelės Marijos ėmimas į dangų“ pavyzdžiu.* – [Vilnius], 2001. – [32] p.

³⁷ Širkaitė, J. *Vilniaus mokslo bičiulių...*, p. 347.

³⁸ Janonienė, R. *Apie Joną Zenkevičių...*, p. 73.

³⁹ Ten pat, p. 74.

⁴⁰ P.Tičkovskio dovanų Vrublevskių bibliotekai sąrašai. LMAB Rankr. sk. F75-137, lap. 32, 35.

⁴¹ Širkaitė, J. *Dailininkai Rōmeriai...*, p. 82, 86.

⁴² *Daugiau apie Riomerių kūrybinį palikimą žr.: Širkaitė, J. Dailininkai Rōmeriai...*

⁴³ Širkaitė, J. *XIX a.–XX a. pradžios Lietuvos dailininkės // Menotyra.* – 1999, Nr. 4, p. 41.

⁴⁴ *Słownik artystów polskich.* – T. 3 (1979), p. 407.

⁴⁵ Plačiau žr.: Širkaitė, J. *Dailininkai Rōmeriai...*, p. 157-176.

⁴⁶ LMAB Rankr. sk. F320-1216.

Summary

The Collection of Drawings and Sketches by Lithuanian Artists

Ingrida PAJEDAITE

The article is concerned with the unique collection of art works held at the Manuscript Department of the Library of the Lithuanian Academy of Sciences “The Collection of Drawings and Sketches by Lithuanian Artists” (F320). The author describes the circumstances of the collection’s formation, discusses its contents, specifies the attribution of authority to some drawings on the basis of the newest research in art history and outlines perspectives for further investigation.

“The Collection of Drawings and Sketches by Lithuanian Artists” is an important source for art history providing information on life and creative work of the 18th–19th c. artists of Lithuania, Poland and other European countries. The collection consists of 2,386 units of art documents dated from 1748 to 1970: studies, compositions, caricature sketches of landscapes and portraits, and sketches of paintings of altars made on paper or sketching paper using pencil, charcoal, Indian ink, sepia,

watercolour, gouache, sanguine and pastel. They are works by artists of various nationalities (Lithuanians, Poles, Russians, Belarussians, Ukrainians and Jews) who worked in different genres and lived on the territory of the former Polish-Lithuanian Commonwealth (Franciszek Smuglewicz, Jan Rustem, Kanuty and Bolesław Rusiecki, the Rōmers, Ivan Trutnev, Lew Antokolski and others).

Many drawings and watercolors depict landscapes, lost objects of culture, portraits of prominent personages and therefore possess not only artistic, but also historical value. Most drawings have been inherited from the Wrōblewski State Library and the Vilnius Society of the Friends of Science, who were active in Vilnius in the first half of the 20th c. Prior to becoming part of the above-mentioned public collections, the drawings had been owned by Albert Ludwik Zasztowt, Eustachy Tyszkiewicz, Bolesław Rusiecki, Lucjan Uziembło, Józef Bieliński, Franciszek Tyczkowski and others.